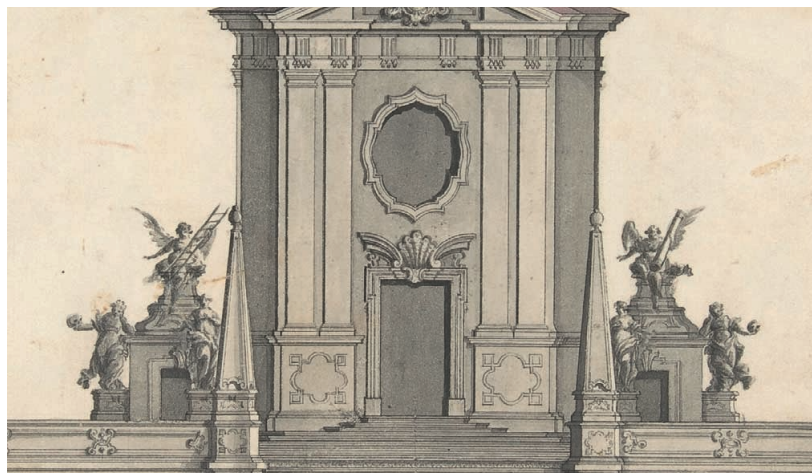
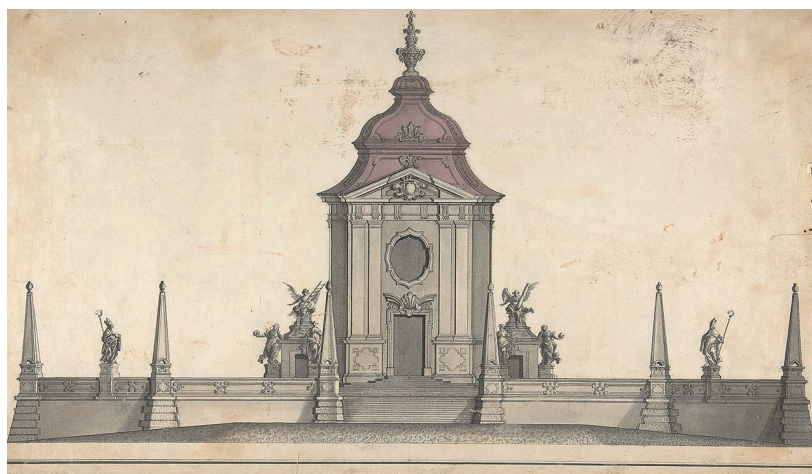

1

2

3

Uváděný náklad na stavbu hřbitova padesát až osmdesát tisíc zlatých odpovídá náročnosti sochařské práce, která byla drahá. Stavbu samotnou zajistili poddaní v rámci robotní povinnosti. Palác v Praze stál tehdy dvacet tisíc zlatých, výstavby měšťanský dům na Staroměstském náměstí 7 000 zlatých.

Plánovaná stavba hřbitova ve Střílkách byla výjimečná a velkolepá. Ondřej Schweigel, který ještě viděl původní plány, píše v roce 1784 o „hřbitově obklopeném kolem dokola kamennými balustrádami a pilíři, na které mají být postavené rozličné kamenné sochy a pyramidy (obelisky) z kamene. Na konci uprostřed stojí od základu okrouhlý templ,

Obr. 1. Výřez plánu hřbitova ve Střílkách s detailem ostění dveří a sochařskou výzdobou, New York, Metropolitní muzeum umění. Převzato z: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/335794>, vyhledáno 26. 6. 2018.

Obr. 2. Plán hřbitova ve Střílkách, New York, Metropolitní muzeum umění. Převzato z: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/335794>, vyhledáno 26. 6. 2018.

Obr. 3. Pohled na areál nedokončeného hřbitova ve Střílkách. Foto: Klára Hodaňová, 2004.

pod kterým je hrobka, do které lze sestoupit pohodlně po obou stranách stavby. Tento templ měly rovněž zdobit kamenné sochy, vázy, pyramidy, které jsou již vytvořeny”.⁵ Plán nalezený v newyorském muzeu jeho slova plně potvrzuje.

Tomáš KLEISNER

■ Poznámky

⁵ Citováno dle Habartová (pozn. 2), s. 33.

Konfiskované osudy – hledání provenience movitých památek vyvlastněných v roce 1945

Dne 16. dubna 2018 se v Akademickém konferenčním centru v Husově ulici v Praze konala konference věnovaná poněkud kontroverznímu a opomíjenému tématu, a to konfiskaci movitých i nemovitých památek po roce 1945.

Konference se konala v rámci grantu NAKI II – Hledání provenience movitých kulturních statků zestátněných v roce 1945 občanům německé národnosti v severočeském regionu, jehož nositelem je Ústav dějin umění AV ČR, v. v. i., Praha.

Posluchače v příjemné ranní atmosféře a plném sále Akademického konferenčního centra přivítal a úvodní slovo pronesl ředitel Ústavu dějin umění AV ČR, Tomáš Winter. Poté byl již zahájen dopolední blok konference, ve kterém jako první vystoupila Kristina Uhlíková (ÚDU AV ČR, v. v. i., Praha). Ta posluchačům představila celý projekt, jenž se věnuje problematice konfiskací majetku na základě dekretů prezidenta republiky v roce 1945. Část takto zestátněných předmětů byla následně prohlášena za státní kulturní majetek a poté předána významným sbírkovým institucím nebo státním úřadům. Kristina Uhlíková auditorium krátce seznámila s dalšími aktivitami týkajícími se hledání provenience uměleckých děl v České republice a pak se již zaměřila na vlastní projekt. Ten byl z důvodu vysokého počtu obyvatelstva vysídleného z Československé republiky omezen pouze na severočeský region, a to Ústecký, Liberecký a západní část

1

2

Obr. 1. Zleva Kristina Uhlíková, Dita Homolová, Birgit Finger. Foto: Petr Zinke, Ústav dějin umění AV ČR, v. v. i.
Obr. 2. Plný sál Akademického konferenčního centra. Foto: Petr Zinke – Ústav dějin umění AV ČR, v. v. i.

Královéhradeckého kraje. Posluchači byli seznámeni s tím, jakým způsobem probíhá bádání a jak jsou jeho výsledky zanášeny do databází, které představují virtuální úložiště informací o pohybu konfiskovaného movitého i nemovitého majetku od původního majitele ke konečnému uživateli nebo sbírkové instituci. Aby nežůstalo pouze u teorie, předvedla Kristina Uhlíková i webové stránky, kde lze najít nejen zmíněné databáze, ale také další informace o projektu a probíhajících (putovní výstava Šlechtická sídla ve světle prezidentských dekretů) či budoucích aktivitách (závěrečná výstava projektu a publikace k ní).

Druhou přednášející byla Dita Homolová (Ústav historických věd FF UPa), jež svůj příspěvek zaměřila na politické postoje šlechty spojené s rakouským němečtím a její boj proti demokracii a liberalismu v období první Československé republiky. Skutečnost, že se část šlechty hlásící se k mocnářství ocitla v postavení etnické menšiny, navíc se zabaveným majetkem v rámci první pozemkové reformy, určovala její názory. Takto orientovaná aristokracie se poté upínala k myšlence vůdcovství a autoritářské vizi světa. I proto se sdružovala v organizaci na ochranu menšin založené roku 1922 pod názvem Deutsche Liga für Völkerbund und Völkerverständigung (Německá liga pro Společnost národů a porozumění). Tuto organizaci pak ve 30. letech využívala Henleinova SdP pro účely manipulace a šlechta v ní sdružená se začala hlásit k ideologii nacismu.

Zasedání svojí přítomností poctila také kurátorka sbírek saského zámku Wessenstein Birgit Fin-

ger (Zámek Wessenstein), která auditorium seznámila s historií tohoto objektu během 2. světové války, kdy se stal jedním z nejdůležitějších úložišť nejen sbírek drážďanských a berlínských muzeí, ale i sbírek soukromých, ukrytých zde před bombardováním.

Druhou část dopoledního bloku zahájil příspěvek Adama Kretschmera, jenž se soustředil na historii knižní sbírky nalezené v depozitáři Národní knihovny v Neratovicích, sestávající zvláště z německých zednářských knihoven. Sbírkou zabavenou nacisty ve 30. a 40. letech zastihl konec války na severočeských zámcích Houska, Mimoň, Nový Falkenburk a Nový Berštejn, kam byla v letech 1944 a 1945 evakuována Hlavním říšským úřadem bezpečnosti (Reichssicherheitshauptamt) z Německa. Po válce se knihy dostaly pod kontrolu Národní a univerzitní knihovny.

S osudy mobiliáře dvou zámků, Manětína a Slatiňan, posluchače seznámili Jan Štěpánek (Ústav pro dějiny umění FF UK) a Jaroslav Bušta (NPÚ, ÚPS Sychrov, Státní zámek Slatiňany). První z nich se věnoval vývoji mobiliáře zámku Manětín od počátku 18. století do první poloviny 20. století a posléze jeho rozdělení do státních institucí. Přes roztroušenost mobiliáře se podařilo dohledat více než jeho polovinu.

Příspěvek správce zámku Slatiňany J. Bušty se nesl v atmosféře jakéhosi povzdechnutí nad osudy zámeckého mobiliáře v letech 1945–1950, který fatálně ovlivnilo rozhodnutí vybudovat zde hipologické muzeum. Inventář, který se původně na zámku rodu Auerspergů nacházel, byl postupně rozvezen a použit k instalaci jiných zámeckých objektů, zařazen do sbírek státních muzeí a galerií či posloužil k vybavení státních úřadů a institucí. Příspěvek byl zakončen konstatováním, že současná snaha dohledat původní zámecké vybavení často

naráží na nedostatek či úplnou absenci dokumentace.

Opolední blok zahájila Jitka Císařová (ÚDU AV ČR, v. v. i., Praha) příspěvkem o pohnutém osudu rodiny továrníků Ginzkey z Vratislavic nad Nisou, kteří vlastnili nejvýznamnější továrnu na výrobu koberců v Československu a byli i významnými vývozci. Ze čtyř vil, které vlastnili členové tohoto rodu na konci války, byly v letech 1945–1948 dvě pravděpodobně zcela vyrabovány a jedna vyhořela. Poslední objekt byl ještě v roce 1948 poměrně nedotčený, přesto se však z majetku rodu Ginzkey a příbuzných Mallmannů téměř nic nedochovalo, nebo alespoň dosud nejsou záznamy o jeho pohybu.

Se životem a sbírkou mecenášky pražského Uměleckoprůmyslového muzea, pražské Němky Hermíny Srbové, auditorium seznámila Šárka Radostová (Generální ředitelství NPÚ, Praha). Pro výzkum byl klíčovým bodem testament Hermíny Srbové z roku 1938, ve kterém bylo univerzálním dědicem stanoveno právě Uměleckoprůmyslové muzeum. Poválečné konfiskace však tuto poslední vůli zneplatnily a sbírka byla roztržena mezi různé instituce. Šárka Radostová se ve svém příspěvku nevěnovala pouze sbírce obsahující judaika, arabská a materiál křesťanského liturgického provozu, ale také pohnutému osudu ženy, které bylo přes její údajný veřejný odpor k Hitlerovi a nacismu upřeno československé občanství.

Dosud neznámý podíl architekta Adolfa Loose na rekonstrukci v roce 1945 konfiskovaného zámečku Bauerova rampa v Brně, který původně patřil německému průmyslníkovi Viktoru Bauerovi, přiblížily Jana Kořínková a Markéta Žáčková (Fakulta výtvarných umění VUT v Brně).

Marcela Strouhalová z Národní knihovny (Národní knihovna ČR, Praha) představila projekt Knihy

znovu nalezené, který v letech 2015–2017 Národní knihovna realizovala a jehož cílem byl výzkum knih uložených v tzv. Rezervních fondech. Příspěvek se zaměřil na kategorizaci původních vlastníků a na problémy spojené s jejich identifikací.

Předposlední příspěvek Evy Richtrové (Moravská zemská knihovna v Brně) uvedl posluchače do napínavého příběhu vyvlastnění majetku benediktinského opatství v Broumově, jež bylo výrazně postiženo již první pozemkovou reformou. Po roce 1945 pokračoval úpadek z důvodu odsunu německých řeholníků (klášter byl dokonce nařčen z prosazování nacismu) a definitivní konec nastal po roce 1948 v důsledku proticírkevní politiky. Během známé akce K, jejímž cílem byla likvidace většiny mužských klášterů, musel broumovský klášter ukončit svoji činnost a přišel také o veškerý majetek, mobiliář byl vyklizen a přidělen nejruznějším kulturním či státním institucím.

Marcela Rusinko (Seminář dějin umění FF MU, Brno) ve svém příspěvku, který celou konferenci ukončil, přiblížila vlastnicko-majetkové a strukturně-sociální změny po roce 1945, a to především v oblasti uměleckého obchodu, kam se dostávala většina zkonfiskovaného majetku. Hlavní roli zde hrály tři instituce – na jedné straně Fond národní obnovy a síť závodů státního podniku Antikva, jejichž snahou bylo dostat zkonfiskované předměty na trh a získat tak pro stát snadno finance; proti nim stála Národní kulturní komise, jež bojovala o záchranu kulturně nejceněnějších předmětů. Součástí příspěvku byla také ukázka, jakým způsobem umělecký obchod v dané době probíhal.

Doufáme, že dosud nedostatečně probádané téma konfiskací po 2. světové válce, a to nejen obyvatelům německé národnosti, je natolik provokativní, aby podnítilo nejen další odborná setkání k živým diskusím, ale také aby motivovalo i širší veřejnost k odvaze nahlédnout do nepříliš slavných momentů českých dějin.

Jana MAREŠOVÁ

Živé památky III – workshop v Technickém muzeu v Brně

Ve dnech 10.–11. května 2018 uspořádalo Technické muzeum v Brně workshop spojený s odbornou konferencí s názvem *Živé památky III*. Jak napovídá číslovka v názvu, jedná se již o třetí akci tohoto druhu. V předcházejících ročních byla pozornost věnována možnostem dokumentace industriální krajiny (Zaniklá průmyslová krajina, 15.–16. listopadu 2016, Stará huť u Adamova) a tradičním způsobům výroby železa (Železářství – přímá výroba železa, 17.–18. května 2017, Stará huť u Adamova). Letošní akce byla zaměřena na

1

2

objekty spojené s tradičním zpracováním kovů, tedy zejména na kovářny a hamry.

Workshop byl stejně jako předchozí ročníky realizován v rámci výzkumného projektu NAKI Průmyslové dědictví z pohledu památkové péče (kód projektu: DG-16P02H029, doba řešení 2016–2020) v úzké součinnosti s územním odborným pracovištěm Národního památkového ústavu v Ostravě.

Cílem workshopu *Živé památky III* bylo nejen seznámení se s památkově chráněným fondem kováren a hamrů, ale i otevření otázek souvisejících s možnostmi obnovy a nového využití tohoto specifického fondu technického dědictví, ať již z pohledu památkové péče, či muzejního přístupu. Součástí byla i prezentace bannerů s tematikou železářských památek na Plzeňsku, kterou připravil NPÚ, územní odborné pracoviště v Plzni.

Na konferenci zazněla řada velmi fundovaných příspěvků. Pracovníci z Národního památkového ústavu se soustředili především na historii ochrany kováren a hamrů i na jejich nové využití. Referát Pavla Bureše zaměřený právě na nové využití těchto objektů potvrdil jeho bohaté zkušenosti získané dlouhodobým terénním výzkumem. Neméně přínosný byl pohled Tomáše

Obr. 1. První z exkurzí zavedla účastníky workshopu do kovářny v Těšanech. Foto: Radovan Chmel, 2018.

Obr. 2. Součástí návštěvy tzv. Brdičkova mlýna ve Šlakahamrech nad Sázavou byla ukázka práce hamerského kladiva. Foto: Radovan Chmel, 2018.

Flimmla, praktikujícího konzervátora v oblasti strojních technologií, na konzervaci technického vybavení nejohroženější součásti technických památek. O muzejní prezentaci a pedagogických přínosech mimobrněnských památek s kovářskou tematikou ve správě Technického muzea v Brně, které jsou v současné době tři – tzv. Brdičkův mlýn ve Šlakahamrech, kovářna v Těšanech a Stará huť u Adamova –, referovala Alena Najbertová. Starou huť u Adamova představil Ondřej Merta. Na kovářny romských řemeslníků byl zaměřen příspěvek Kataríny Kolíbalové. Referáty Petry Mertové a Hany Bartošové o obnově a muzejní prezentaci včetně vzdělávacího potenciálu kovářny v Těšanech a tzv. Brdičkova mlýna ve Šlakahamrech nad Sázavou předznamenaly následné exkurze, které směřovaly právě na tato místa.

Oba objekty spravuje Technické muzeum v Brně.